

Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome

Meistaru iela 10-502, Rīga, LV-1050, tālr. 27343432, e-pasts seplp@seplp.lv, www.seplp.lv

Rīgā, 18.06.2025.

Nr. 19/6-3

Atzinums par neļaušanu runāt latgaliski Latvijas Televīzijā

Latvijas sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Edmunds Apsalons (turpmāk tekstā arī – ombuds) 2025. gada 30. maijā saņēma [...] (turpmāk – Iesniedzējs) iesniegumu *Par neļaušanu runāt latgaliski Latvijas Televīzijā* (turpmāk – Iesniegums), kurā norādīts uz to, ka VSIA “Latvijas Sabiedriskais medijs” (turpmāk – LSM) programmas “LTV1” veidotās priekšvēlēšanu diskusijas “Izvēlies nākotni” laikā, kura notika 2025. gada 23. maijā, *tās vadītājs Guntis Bojārs kandidātiem uzdod jautājumu par latgaliešu valodas popularizēšanu, bet, pirmajam runātājam iesākot atbildi latgaliski, strikti lūdz atbildēt “latviešu valodā”*.

Iesniedzējs uzskata, ka *konkrētajā gadījumā, neļaujot debašu dalībniekiem runāt latgaliski, medijs ne vien nenodrošināja latgaliešu valodas lietojumu, bet pārkāpj vairākus likumus (Valsts valodas likums, Latviešu vēsturisko zemju likums, Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu un to pārvaldības likums), kas paredz, ka valsts nodrošina latgaliešu valodas attīstību*. [visi izcēlumi šeit un turpmāk mani – E.A.]

Iesniedzējs lūdz *izvērtēt konkrēto gadījumu, kā arī Latvijas Televīzijas darbības un atbildību latgaliešu valodas skanēšanas televīzijas sagatavotajos raidījumos veicināšanai, nevis tieši pretēji – neļaušanai*.

Lai izveidotu atzinumu, ombuds no 2025. gada 30. maija līdz 2025. gada 20. jūnijam:

- 1) iepazīnās ar Iesnieguma saturu;
- 2) noskatījās LSM programmas “LTV1” veidotās priekšvēlēšanu diskusijas “Izvēlies nākotni” 2025. gada 23. maijā ierakstu;

Skat. izmantojot zemāk norādītās tīmekļa vietnes saites:

<https://replay.lsm.lv/lv/skaties/ieraksts/ltv/356061/izvelies-nakotni-prieksvelesanu-debates-rezeknes-valstspilseta>;

<https://www.lsm.lv/pasvaldibu-velesanas-2025/debates/rezekne/>.

- 3) iepazīnās ar LSM žurnālista, LTV Ziņu dienesta galvenā redaktora Gunta Bojāra 2025. gada 24. maija ierakstu sociālās tīklošanas vietnē “Facebook”;

Skat. izmantojot zemāk norādīto tīmekļa vietnes saiti:

https://www.facebook.com/guntis.bojars?locale=lv_LV.

- 4) Iepazīnās ar Latvijas Sabiedriskā Medija/Latvijas Televīzijas nolikumu pašvaldību vēlēšanu pirmsvēlēšanu debatēm;

Skat. izmantojot zemāk norādīto tīmekļa vietnes saiti:

<https://ltv.lsm.lv/satura-veidosana/pasvaldibu-velesanas-2025>.

- 5) 2025. gada 2. jūnijā nosūtīja jautājumus LSM galvenajai redaktorei Anitai Braunai un 2025. gada 12. jūnijā saņēma atbildes uz tiem.

Izvērtējot Iesniegumu, Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Edmunds Apsalons

konstatē:

[1] Saistībā ar Iesniegumā izteikto lūgumu *izvērtēt konkrēto gadījumu, kā arī Latvijas Televīzijas darbības un atbildību latgaliešu valodas skanēšanas televīzijas sagatavotajos raidījumos veicināšanai*, Iesniedzējs norāda uz virkni šādu LSM pašregulējošo dokumentu, kā arī nacionālo tiesību aktu normu iespējamiem pārkāpumiem:

1. VSIA “Latvijas Sabiedriskais medijs” Rīcības un ētikas kodeksa 2. punkta *LSM darbības pamatprincipi*:
 - 2.1. apakšpunktu *LSM misija ir kalpot Latvijas sabiedrības interesēm, un to savā darbā ievēro visi LSM darbinieki*;
 - 2.2. apakšpunktu *LSM darbinieki savus pienākumus veic saskaņā ar sabiedrisko mediju vispārpieņemtajām pamatvērtībām, kas ir neatkarība, uzticamība un cilvēka cieņa. Šīs vērtības caurauž gan medija ikdienas darbu, gan radīto saturu*;
 - 2.3. apakšpunktu *LSM darbinieki, kuri iesaistīti satura veidošanā, ievēro visaugstākos žurnālistikas standartus un LSM redakcionālās vadlīnijas, [..]*.
2. VSIA “Latvijas Sabiedriskais medijs” Redakcionālo vadlīniju 2.8. apakšpunktā *Valodas lietojums* noteikto – ***Dialekts pieļaujams, ja to izmanto intervējamā persona.***
3. VSIA “Latvijas Sabiedriskais medijs” stratēģiskā ietvara un plāna sabiedriskā pasūtījuma izpildei 2025. gadā uzdevumu izpildes plānā izteikto sabiedriskā labuma rādītāja *Kultūra*

uzdevumu – *Nodrošināt saturu par Latgales un latgaliešu kultūru, valodu, vēsturi un lomu latviešu nācijas un Latvijas identitātes veidošanā, nodrošināt latgaliešu valodas lietojumu, it īpaši Latgales iedzīvotājiem paredzētā vai Latgales aktualitātes atainojošā saturā;*

4. Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu un to pārvaldības likuma:

- 3. panta sesto daļu – *Sabiedriskie elektroniskie plašsaziņas līdzekļi veicina sabiedrības izpratni par Latviju kā tiesisku un nacionālu valsti, stiprina latvisko identitāti, latviešu valodas, tai skaitā latgaliešu rakstu valodas un latviešu zīmju valodas, lietojumu, veicina sabiedrības saliedētību uz valsts valodas pamata, popularizē nacionālo kultūru, mākslu un tradīcijas, sekmē to uzturēšanu un izkopšanu, atbalsta demokrātisku patriotismu, padziļina izpratni par tiesiskumu, nacionālajām vērtībām, Latvijas valsts un tās reģionu, latviešu un lībiešu tautu un Latvijas mazākumtautību vēsturi un ikdienu;*
- 8. panta trešo daļu – *Latvijas Sabiedriskais medijs savu programmu veido kā nacionālo programmu valsts valodā, tai skaitā latgaliešu rakstu valodā, [...].*

5. Valsts valodas likuma 3. panta ceturto daļu – *Valsts nodrošina latgaliešu rakstu valodas kā vēsturiska latviešu valodas paveida saglabāšanu, aizsardzību un attīstību.*

6. Latviešu vēsturisko zemju likuma 4. panta devīto daļu – *Valsts veicina latgaliešu valodas kā latviešu valodas paveida un lībiešu valodas lietošanu informatīvajā telpā, it sevišķi sabiedriskajos elektroniskajos plašsaziņas līdzekļos.*

Kā arī Iesniedzējs Iesniegumā norāda vēl uz šādiem trūkumiem LSM darbībā:

- 1) [...] *tikām aicināti video formātā uzdot jautājumu deputātu kandidātiem (jautājumu uzdevām latgaliski), taču video neizskanēja. Ne mēs, ne Latgales Reģionālā televīzija, kuriem tika uzdots sagatavot šo video, netikām informēti, kā arī nesaņēmām pamatojumu, kāpēc video netika atskaņots;*
- 2) *esam saņēmuši arī kolēģu, Latgales Reģionālās televīzijas sūdzības par LTV redakcionālo pieeju, aicināt intervējamos Latgalē nerunāt latgaliski;*
- 3) *tāpat esam pamanījuši, ka ziņu sižetos runātāju teiktais latgaliešu valodā tiek titrēts, radot attieksmi par latgaliešu valodu kā svešvalodu.*

[2] Saistībā ar gaidāmajām 2025. gada pašvaldību vēlēšanām LSM programmā “LTV1” tika veidots radījumu cikls “Izvēlies nākotni”, par kuru LSM video satura arhīvā Replay.lsm.lv ir sniegta šāda informācija:

42 debašu raidījumi, katrs no tiem veltīts atsevišķam novadam vai valstspilsētai. Šīs debates nodrošina vienlīdzīgu iespēju visiem politiskajiem spēkiem paust savu redzējumu par konkrētās pašvaldības attīstību un dzīves kvalitātes uzlabošanu. Debates vada LTV žurnālisti un tās skatāmas no 19. maija katru darba dienu.

Raidījumu cikla 2025. gada 23. maija raidījums (turpmāk – Raidījums) bija veltīts Rēzeknes valstspilsētai un tā aprakstā LSM video satura arhīvā Replay.lsm.lv ir sniegta šāda informācija:

Kā Rēzeknei attīstīties taupības apstākļos, par koncertzāles "Gors" repertuāru un vai Rēzeknes futbola klubam jāspēlē Virslīgā? Par šiem un citiem jautājumiem Latvijas Televīzijas debašu ciklā "Izvēlies nākotni!" debatē pašvaldību vēlēšanām Rēzeknes valstspilsētā pieteikto sarakstu pārstāvj.

Raidījuma vadītājs – Guntis Bojārs – LTV Ziņu dienesta galvenais redaktors (turpmāk arī – Raidījuma vadītājs).

Raidījuma ieraksta 1:13:50 minūtē Raidījuma vadītājs piesaka nākamo diskusijas tematisko jautājumu – *par latgaliešu valodu*. Temata pieteikumā Raidījuma vadītājs saka – *Daudzās programmās tiešām ir šāda vai tādā veidā ir ietverts stāsts par latviešu valodu, par **latgaliešu valodu**, stāsts par **latgaliešu identitāti** – kā to **vairot**, kā to **stiprināt**, kā to, varbūt, **finansēt**, un jūs par to, par latgaliešu valodu noteikti zināt vairāk nekā es, tā kā droši, lūdzu, ar saviem piedāvājumiem, ko jūs mainīsiet, ko uzlabosiet?*

Kā pirmajam runātājam vārds tiek dots Rēzeknes pašvaldības deputāta kandidātam Andrim Morozovam, kurš savu atbildi iesāk sniegt latgaliešu valodā, un Raidījuma ieraksta 1:14:30 minūtē viņš tiek pārtraukts no Raidījuma vadītāja puses, Raidījuma vadītājam sakot – ***bet šajā gadījuma lūgums runāji ar mani latviski!***

Latvijas Sabiedriskā medija/Latvijas televīzijas nolikumā pašvaldību vēlēšanu pirmsvēlēšanu debatēm cita starpā ir noteikts (turpmāk – LSM/LTV Nolikums) – ***Debates notiek latviešu literārajā valodā.***

[3] Uz ombuda 2025. gada 26. maijā rakstiski uzdotajiem jautājumiem LSM galvenā redaktore Anita Brauna sniedza šādas atbildes [visi izcēlumi atbilžu tekstā mani – E.A.]:

- 1) par apsvērumiem, kāpēc priekšvēlēšanu debašu raidījuma vadītājs Guntis Bojārs lūdza pašvaldību vēlēšanu kandidātam runāt latviski?

Latvijas Televīzijas (turpmāk - LTV) veidotās priekšvēlēšanu debates pirms pašvaldību vēlēšanām ar visu novadu kandidātiem bija **plānotas visplašākajam skatītāju lokam** – tās tika demonstrētas LTV1 kanālā. Ņemot to vērā, debašu nolikumā tika iekļauts punkts, ka debates notiek latviešu literārajā valodā, kas ir kopējā saziņas valoda visiem Latvijas iedzīvotājiem, **tādā veidā nodrošinot, ka to saturu saprot gan visi skatītāji, gan žurnālisti, kas vadīja debates, gan debašu dalībnieki**. Pēc LTV saņemtajām auditorijas atsauksmēm, ne visi Latvijas iedzīvotāji saprot latgaliešu valodu. Statistikas dati liecina, ka arī Latgalē ne visi iedzīvotāji lieto latgaliešu valodu: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/izglitiba-kultura-zinatne/izglitibas-limenis/preses-relizes/21078-latgaliesu?themeCode=IZ>

Žurnālistam, lai jēgpilni vadītu debates un nodrošinātu kvalitatīvu saturu, ir jāspēj sekot runātājam un reaģēt ar papildu jautājumiem. Savukārt ne katrs žurnālists, kas runā vai saprot latgaliešu valodu, ir spējīgs vadīt šādas debates – tam nepieciešamas specifiskas prasmes un kompetences.

Ņemot vērā augstāk minēto, Guntis Bojārs debašu laikā dalībniekus aicināja runāt latviski, **ar to domājot “latviešu literāro valodu”**. Par neprecīzo formulējumu, kas izskanēja raidījuma laikā, žurnālists ir publiski atvainojies.

Papildus vēlos uzsvērt, ka **LSM, tai skaitā LTV, saturā ir speciāli Latgales reģionam veltīti raidījumi, kas veidoti latgaliešu valodā, kā arī latgaliešu valoda skan citos raidījumos**. Pirms šā gada pašvaldību vēlēšanām Latvijas Radio Latgales studija veidoja iknedēļas raidījuma **“Latgolys stunde” priekšvēlēšanu ciklu latgaliešu valodā:**

<https://www.youtube.com/playlist?list=PLMQvsSgI9TPgnrrA8g7bEeFI9drbysloi>

- 2) par to, kāpēc Raidījumā netika iekļauts SIA “Latgales Reģionālā televīzija” sagatavotie video materiāli ar jautājumiem deputātu kandidātiem latgaliešu valodā?

LTV Ziņu dienesta redakcija satura veidošanas procesā ik dienu pieņem lēmumus par dažādu satura vienību iekļaušanu vai neiekļaušanu ēterā. Šis bija viens no ikdienas lēmumiem, kas tika pieņemts, **vadoties pēc saturiskiem, ne valodas apsvērumiem**.

[4] Raidījuma vadītājs 2025. gada 24. maijā sociālās tīklošanas vietnē “Facebook” savā privātajā kontā publiskoja šādu atvainošanos:

Mīļā Rēzekne un visa Latgale, mīļie cilvēki!

Ļoti atvainojos. Noteikti neesmu vēlējies darīt kādam pāri un aizskart jūsu latgalisko identitāti, un atzīstu savu pieļauto kļūdu priekšvēlēšanu diskusijā par Rēzekni. Precīzi manam aicinājumam

būtu bijis jāskan, ka aicinu visus klātesošos diskutēt latviešu literārajā valodā. Piedodiet par kļūdu.

Vai man bija jādod iespēju kandidātiem debatēt latgaliski? Nezinu. No vienas puses, atzīstu, man bija personīgas bažas, vai visu sapratīšu, un man šī diskusija tomēr ir jāvada, jādzird un jāsaprot. No otras puses, saprotu, šīs diskusijas pamata auditorija ir vēlētāji Rēzeknē, un viņiem varētu būt būtiski, ka viņu pašvaldības deputāta kandidāti runātu latgaliski. Vēl no trešās puses – auditorija šim raidījumam arī ir visa Latvija, ar domu, lai visi zinātu, kas un kā notiek Rēzeknē. Tāpēc arī nezinu.

Paldies visiem, kas skatījās, un lai jaukas brīvdienas bez dūsmām

Izvērtējot konstatēto, Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Edmunds Apsalons
secina:

[5] Ņemot vērā, ka saskaņā ar Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu un to pārvaldības likuma (turpmāk – SEPLPL) 18. panta pirmo daļu ombuds sniedz atzinumus par sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu programmu un pakalpojumu atbilstību SEPLPL 1. pantā noteiktajam mērķim un 3. pantā noteiktajiem sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu darbības pamatprincipiem, sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ētikas kodeksiem un redakcionālajām vadlīnijām, ombuds secina, ka tā kompetencē, vērtējot Iesniegumā ietverto, ir sniegt atzinumu par Iesniegumā norādītā Raidījuma vadītāja izteiktā aicinājuma – runāt ar viņu latviešu valodā – atbilstību šī atzinuma pirmās daļas 1. punktā Iesniedzēja norādītajiem VSIA “Latvijas Sabiedriskais medijs” Rīcības un ētikas kodeksā izteiktajiem LSM darbības principiem;

Iesniedzēja vērtējumā žurnālista Gundara Bojāra reakcija debašu laikā **nebija cieņpilna ne pret runātāju, ne latgaliešu valodu**. Redzējām žurnālista publisko atvainošanos sociālajā tīklā “Facebook”, taču tā vairāk skāra formulējumu, ka nepareizi izvēlēts apzīmējums “latviešu valoda”, nevis lietots “latviešu literārā valoda”, bet, mūsaprāt, šādai situācijai vispār nevajadzēja rasties – debašu dalībnieki kandidē Latgales pašvaldībā, mērķauditorija ir konkrētās pašvaldības iedzīvotāji, kuru ikdienas saziņā ir vieta arī latgaliešu valodai, turklāt uzdots jautājums bija par latgaliešu valodas popularizēšanu.

Kā jau tika norādīts LSM galvenās redaktora sniegtajās atbildēs un Raidījuma vadītāja publiskotās atvainošanās tekstā, noteicošais iemesls šādam diskusijas laikā izteiktam aicinājumam bija saistīts ar to, ka, pilnībā nepārvaldot latgaliešu valodu, Raidījuma vadītājs nevarētu pilnvērtīgi pildīt savus uzdevumus, kuros ietilpst ne tikai jautājumu uzdošana, bet arī reakcija uz saņemtajām atbildēm, piemēram, papildus un precizējošu jautājumu uzdošana. Ombuds nepiekrīt publiskajā

telpā šajā sakarā izskanējušajam pieņēmumam, ka latgaliešu valoda ir viegli saprotama katram latviešu valodas lietotājam, jo, ja vien ar latgaliešu valodu netiek saprasta dažkārt plašsaziņas līdzekļu izklaidējošajos raidījumos lietotā latgaliešu rakstu (literārās) valodas nepārvaldītāju lietotā vienkāršruna, tad latgaliešu rakstu jeb literārā valoda, kā vēsturisks latviešu valodas paveids blakus latviešu literārajai valodai, ir ar savām fonētiskām, morfoloģiskām, leksiskām un sintaktiskām atšķirībām, īpaši attiecībā uz izrunu, kas ne vienmēr šīs valodas nezinātājam ļauj precīzi saprast latgaliešu valodā teikto.

Raidījuma vadītāja izteiktais lūgums izriet no LSM/LTV Nolikumā noteiktā par debašu norisi *latviešu literārajā valodā*. Tas, cik šādas prasības noteikšana ir pamatota, tiks izskatīts turpmākajās šī atzinuma daļās. Šajā brīdī svarīgi ir noteikt, vai Raidījuma vadītāja rīcība nepārkāpj VSIA “Latvijas Sabiedriskais medijs” Rīcības un ētikas kodeksā noteiktos pamatprincipus, no kuriem uzsverama ir prasība savā darbībā ievērot sabiedrisko mediju pamatvērtību – *cilvēka cieņa*. Tas ir jautājums par to, vai Raidījuma vadītāja izteiktais aicinājums nav necieņas izrādīšana pret latgaliešu valodā runājušo diskusijas dalībnieku un latgaliešu valodu, kā to vērtē Iesniedzējs.

Lai to izvērtētu, ir nepieciešams analizēt Raidījuma vadītāja izteiktā aicinājuma kā runas darbības pragmatisko aspektu – ko ar šiem vārdiem Raidījuma vadītājs vēlējas *paveikt* un *panākt*.

Aicinājumu var izteikt dažādos veidos, kas liecina par atšķirīgu valodas darbību lietojumu – ar vienu un to pašu izteikumu var kaut ko *lūgt*, bet arī – *pavēlēt, pieprasīt*. Uz to, kāda darbība aktuāli tiek veikta, norāda ne tik daudz tas, *kas tiek teikts*, bet gan – *kā tas tiek teikts* – kādā intonācijā, tonī tiek runāts, kā arī uz to norāda plašākais runāšanas konteksts – *kāpēc* un *kādēļ* tas vispār tiek teikts.

Izteiktā frāze – ***Bet šajā gadījuma lūgums runājiēt ar mani latviski!*** – satur vārdu *lūgums*, kas it kā norāda uz *lūguma izteikšanu* kā runas darbību. Tomēr bieži vien vārds *lūgums* tiek lietots arī pavēļu gadījumos, lai mīkstinātu vai maskētu izteiktā rīkojuma imperatīvo būtību, vai arī kā sociāla rituāla – pieklājības – frāze. Nereti tas rada aktuālu pretrunu starp to, ko runātājs *saka*, un ko viņš *dara*, kā rezultātā teiktais netiek akceptēts kā *lūgums*, bet uztverts kā *pavēle*. Daļa Raidījuma auditorijas, acīmredzot, nav uztvērusi Raidījuma vadītāja teikto kā *lūgumu*, bet kā *rīkojumu, prasību, pavēli*, (par ko liecina arī Iesniegumā norādītais – ***strikti lūdz atbildēt “latviešu valodā”***), kas ir radījis tam atbilstošu emocionālu attieksmi (nepatiku) pret Raidījuma vadītāja izteikto lūgumu.

Jāņem vērā, ka pavēles mēdz nepatikt ne tikai dēļ to satura, bet arī tāpēc, ka pavēles adresāts var nepieņemt pavēlēšanas situācijā izveidoto savstarpējo attiecību modeli – stingru subordināciju,

kurā viens ir *pavēlētājs*, bet otram tiek atvēlēta *paklausīga izpildītāja* loma. Šādas subordinētas attiecības starp raidījumu vadītājiem un to dalībniekiem ir izplatīta, bet ne vienmēr pamatota, diskusiju vadīšanas prakse medijos, kurā diskusijas vadītāja funkcijas ir jautāt, prasīt, pieprasīt, izrīkot, kontrolēt, apšaubīt, apstrīdēt, kritizēt, utt., respektīvi – vadīt šo procesu no dominējošas pārākuma pozīcijas. Ņemot vērā, ka Raidījuma vadītāja teiktajā tika iekļauts vārds *lūgums*, un arī aicinājuma izteikšanas intonācija ombuda vērtējumā nebija pavēloša, jāsecina, ka viņa teikto kā pavēli uztvēra dēļ Raidījuma vadītāja profesionālās pozīcijas konkrētajā komunikācijas situācijā – persona, kas diktē spēles noteikumus, vada raidījumu. Subordinācija savukārt nozīmē, ka diskusijas dalībnieki un vadītājs nav līdzvērtīgi, bet tas, savukārt, var radīt iespaidu par necieņas izrādīšanu, jo cieņa balstās otra personības līdzvērtīguma atzīšana (vienādas tiesības, vienādi pienākumi). Lai šāds iespaids nerastos, ir skaidri jānodala divi attiecību līmeņi – profesionālais, kurā sociālās lomas ir subordinētas (raidījuma vadītājs un raidījuma dalībnieks), un personiskais līmenis, kurā personības ir līdzvērtīgas un pieprasa savstarpēju beznosacījuma cieņu.

Tādējādi jāsecina, ka Raidījuma vadītāja runas darbības pārprašana (uztverot to kā *pavēli*, bet ne kā *lūgumu*), kas balstās diskusijā iesaistīto personu subordinētajās attiecībās (*vadītājs – dalībnieks*), veidoja nākamo pārpratumu par to, ka Raidījuma vadītājs it kā ir izrādījis necieņu pret konkrēto raidījuma dalībnieku. Ņemot vērā, ka Raidījuma vadītājs kā latviešu literārās valodas lietotājs izteica aicinājumu raidījuma dalībniekam kā latgaliešu valodas lietotājam tieši saistībā ar valodas paveida izvēli, tiek izdarīts secinājums, ka necieņa tiek izrādīta latgaliešu valodai, un tad, krietni hiperbolizējot situāciju, tiek veikti vispārinoši secinājumi, kas skar LSM attieksmi pret latgaliešu valodu un Latgali kopumā, kā to var lasīt Iesniegumā. Tādējādi viena vienīga Raidījuma vadītāja frāze katalizēja sašutumu, kura pamatā ir daudz plašāks jautājums par sabiedrībā pastāvošajām attieksmēm pret Latgali un latgaliešu valodu, ar visu šī jautājuma sarežģīto vēsturi.

Vai no šādas pārpratumu lavīnas varēja izvairīties? Ombuda vērtējumā, ja Raidījuma vadītājs, izsakot savu aicinājumu runāt *latviešu valodā*, būtu savu lūgumu paskaidrojis – *kāpēc* viņam tas ir svarīgi (iemesls – Raidījuma vadītājs nepārvalda latgaliešu valodu), un *kādēļ* ir izteikts šāds lūgums (mērķis – lai raidījuma dalībnieka teiktais būtu labi saprotams visiem), domājams, ka lielākā Raidījuma skatītāju auditorijas daļa būtu to sapratusi, un pieņēmusi. Vienlaicīgi tas, protams, neatceltu plašāko jautājumu par to, kāpēc priekšvēlēšanu diskusiju raidījumi Latgales reģionā nevarētu notikt vienlaicīgi abos latviešu valodas paveidos, bet tas jau ir cits jautājums.

[6] Iesniedzējs uzskata, ka LSM/LTV Nolikumā noteiktais – ***debates notiek latviešu literārajā valodā*** – ir pretrunā VSIA “Latvijas Sabiedriskais medijs Redakcionālo vadlīniju 2.8. apakšpunktā

Valodas lietojums rakstītajam – Dialekts pieļaujams, ja to izmanto intervējamā persona, un Iesniegumā uzskaitīto tiesību aktu normām, kā arī pretrunā ar valstī noteikto virzienu par latgaliešu valodas vietu un skanēšanu Latvijas Sabiedriskajā medijā.

Nemot vērā šī atzinuma piektās daļas ievadā sniegto ombuda kompetences tvērumu, ombuds nav kompetents vērtēt LSM/LTV Nolikuma atbilstību Valsts valodas likuma 3. panta ceturtajai daļai. Saskaņā ar Valsts valodas likuma 26. panta pirmo daļu šā likuma ievērošanu Latvijas Republikā pārrauga Valsts valodas centrs. Valsts valodas likuma 3. panta ceturtajā daļā ir izteikts valsts pienākums nodrošināt latgaliešu rakstu valodas kā vēsturiska latviešu valodas paveida saglabāšanu, aizsardzību un attīstību. Ja Iesniedzēja vērtējumā LSM nepilda tai ar Valsts valodas likumu uzlikto pienākumu, tad Iesniedzējam ir tiesības vērsties pie kompetentās valsts pārvaldes iestādes, kas uzrauga šī likuma ievērošanu valstī.

Atzinuma veidošanas laikā ombuds neguva informāciju par *valstī noteikto virzienu par latgaliešu valodas vietu un skanēšanu Latvijas Sabiedriskajā medijā*, tāpēc nevar sniegt atzinumu par LSM/LTV Nolikuma atbilstību šim virzienam.

Ombuda kompetencē un iespējās ir vērtēt, vai LSM/LTV Nolikumā izteiktā prasība – *debates notiek latviešu literārajā valodā* – ir pretrunā ar VSIA “Latvijas Sabiedriskais medijs” Redakcionālo vadlīniju 2.8. apakšpunktā *Valodas lietojums* noteikto.

Lai precīzi noteiktu Iesniedzēja citētās VSIA “Latvijas Sabiedriskais medijs” Redakcionālo vadlīniju 2.8. apakšpunkta frāzes – *Dialekts ir pieļaujams, ja to izmanto intervējamā persona* – tvērumu, ir nepieciešams to lasīt kontekstā ar iepriekšējo šī apakšpunkta rindkopu – *Žurnālisti var lietot augšzemnieku dialektu (latgaliešu valodu) vai tāmnieku (lībisko) dialektu, ja tiek veidots speciāls raidījums konkrētajai mērķauditorijai.*

Saliekot abas frāzes pareizā secībā, iegūstam pilnvērtīgu vadlīniju valodas lietojumam žurnālista darbā: *Žurnālisti var lietot augšzemnieku dialektu (latgaliešu valodu) vai tāmnieku (lībisko) dialektu, ja tiek veidots speciāls raidījums konkrētajai mērķauditorijai. Dialekts ir pieļaujams, ja to izmanto intervējamā persona.*

Jāņem vērā, ka VSIA “Latvijas Sabiedriskais medijs” Redakcionālās vadlīnijas definē LSM **satura veidošanas** principus un reglamentēt **žurnālistu** rīcību, līdz ar to iepriekš citētā vadlīnija reglamentē to, kādos gadījumos ir pieļaujams, ka **žurnālists** lieto dialektus. Blakus pirmajam nosacījumam – *ja tiek veidots speciāls raidījums konkrētajai mērķauditorijai* – ir paredzēts vēl otrs nosacījums šādai iespējai – *ja to izmanto intervējamā persona*. Saistība starp abiem nosacījumiem ir konjunktīva, respektīvi, dialekta lietošana tiek pieļauta tad, ja piepildās abi

nosacījumi. Turklāt šī vadlīnija nenosaka, ka žurnālistam **ir jālieto** dialekts, ja to izmanto intervējamā persona, bet gan nosaka, ka žurnālists **var lietot** dialektu, ja to izmanto intervējamā persona (un, protams, ja žurnālists šo dialektu pārvalda). VSIA "Latvijas Sabiedriskais medijs" Redakcionālās vadlīnijas nereglamentē to, kādu valodu vai tās dialektu lieto intervējamā persona, tā ir katra brīva izvēle, izņemot gadījumus, kad valodas lietošana ir atrunāta iepriekš kā nosacījums personas dalībai kādā raidījumā, kā tas ir šajā gadījumā. Valodas lietojums priekšvēlēšanu diskusijās ir noteikts šīs diskusijas reglamentējošajā LSM/LTV Nolikumā, kas ir publiski pieejams dokuments, un ar kuru, ombuds pieņem, ir tikuši iepazīstināti visi diskusiju dalībnieki.

Līdz ar to jāsecina, ka Raidījuma vadītājs rīkojās saskaņā ar priekšvēlēšanu diskusiju reglamentējošo LSM/LTV Nolikumu, bet tajā izteiktā prasība par latviešu literārās valodas lietojumu nav pretrunā ar VSIA "Latvijas Sabiedriskais medijs" Redakcionālajām vadlīnijām.

Pamatots jautājums var rasties par to, cik lietderīgi ir LSM/LTV Nolikumā ietvert šādu prasību. Ņemot vērā, ka LSM/LTV Nolikuma prasībā ir minēta tieši *literārā valoda*, ir jāsecina, ka ar to nav domāts ierobežojums attiecībā uz svešvalodu lietojumu, bet gan tieši uz valodas dialektu lietojumu. Izvērtējot faktisko latviešu valodas dialektu lietošanas praksi, var rasties pamatotas aizdomas, ka minētā prasība ir paredzēta tam, lai nepieļautu latgaliešu valodas lietojumu raidījumos, definējot to kā augšzemnieku dialektu.

[7] Saistībā ar Iesniedzēja lūgumu *izvērtēt Latvijas Televīzijas darbības un atbildību latgaliešu valodas skanēšanas televīzijas sagatavotajos raidījumos veicināšanai, nevis tieši pretēji – neļaušanai* ombuds secina:

- 1) ombuda kompetencē nav sniegt vērtējumu tam, vai LSM programmās un pakalpojumos kopumā tiek pildīti tie uzdevumi, kuri attiecībā uz latgaliešu valodu ir noteikti LSM sabiedriskā pasūtījuma gada plānā;

Ņemot vērā, ka saskaņā ar SEPLPL 9. panta pirmo daļu *Sabiedriskais pasūtījums ir sabiedrības demokrātiskajām, sociālajām un kultūras vajadzībām un interesēm atbilstošs plašs un daudzveidīgs informatīva, analītiska, izglītojoša, izklaidējoša, iesaistoša un kultūras **satura un pakalpojumu kopums***, tad, lai izvērtētu, vai LSM nodrošina saturu par *Latgales un latgaliešu kultūru, valodu, vēsturi un lomu latviešu nācijas un Latvijas identitātes veidošanā*, nodrošina *latgaliešu valodas lietojumu, it īpaši Latgales iedzīvotājiem paredzētā vai Latgales aktualitātes atainojošā saturā*, ir jāvērtē **viss LSM programmu un pakalpojumu kopums**. Viens atsevišķs LSM programmas raidījums, atsevišķi ņemot, nevar izpildīt šo stratēģiski svarīgo uzdevumu, un netiek veidots tā izpildei.

Sabiedriskā pasūtījuma izstrādi un uzraudzību savukārt saskaņā ar SEPLPL 10. pantu īsteno Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome (turpmāk – SEPLP), kura ikgadējo LSM valdes pārskatu par sabiedriskā pasūtījuma gada plāna izpildi kopā ar savu novērtējumu publisko savā tīmekļvietnē.

Ombuda kompetence, saskaņā ar šī atzinuma piektās daļas ievadā sniegto tvērumu, ir vērtēt **konkrētas LSM satura vienības**, bet ne sabiedriskā pasūtījuma gada plānu un tā izpildi kopumā. Tāpēc ombuds varētu vērtēt LSM televīzijas programmu “LTV1” un “LTV7” satura vienību (raidījumu) ieguldījumu LSM sabiedriskā pasūtījuma izpildes plāna izpildē attiecībā uz sabiedriskā labuma rādītājam *Kultūra* veltītajā sadaļā noteiktajiem uzdevumiem par latgaliešu valodas lietojumu, taču tas prasītu detalizēti analizēt visas LSM televīzijas programmu “LTV1” un “LTV7” Latgalei un latgaliešu valodai veltītās satura vienības, kas ar ombuda rīcībā esošajiem cilvēkresursiem un laika resursiem atzinuma sagatavošanai ir neizpildāms uzdevums.

Ombuda kompetencē ir vērtēt, vai konkrētais Raidījums ir pildījis iepriekš nosaukto uzdevumu, ņemot vērā iepriekš minētos apsvērumus, ka viens atsevišķs raidījums, nevar pilnībā un pilnvērtīgi izpildīt šo stratēģiski svarīgo uzdevumu. No vienas puses, ir jākonstatē, ka Raidījumā tika iekļauts saturs par Latgali un latgaliešu kultūru, latgaliešu valodu, par ko liecina Raidījuma vadītāja uzdotie jautājumi, bet, no otras puses, balstoties LSM galvenās redaktora vēstulē nosauktajos apsvērumos, Raidījumā netika nodrošināts latgaliešu valodas lietojums, jo, lai gan Raidījums bija paredzēts Latgales aktualitāšu atainojumam, tas nebija paredzēts vienīgi Latgales iedzīvotājiem, bet gan visai programmas “LTV1” auditorijai.

- 2) ombuda kompetencē nav sniegt vērtējumu tam, vai LSM televīzijas programmu “LTV1” un “LTV7” darbība atbilst SEPLPL 3. panta sestajai daļai un 8. panta trešajai daļai;

Kā jau iepriekš atzinumā tika minēts, ombuda kompetence ir vērtēt, vai konkrētas LSM satura vienības (raidījumi un publikācijas) atbilst sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu vispārējam stratēģiskajam mērķim un sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu darbības pamatprincipiem, kas integrēti un izvērsti VSIA “Latvijas Sabiedriskais medijs” Redakcionālajās vadlīnijās un VSIA “Latvijas Sabiedriskais medijs Rīcības un ētikas kodeksā. Turklāt ombuds nevis **uzrauga (kontrolē)** LSM satura vienību atbilstību SEPLPL un pašregulējošo dokumentu normām, bet gan **pārtrauga (pārbauda)** šo atbilstību, sniedzot savu vērtējumu situācijās, kad radušās aizdomas, ka saistošās prasības kādā LSM satura vienībā ir pārkāptas.

SEPLPL 3. panta sestajā daļā izteikto – *Sabiedriskie elektroniskie plašsaziņas līdzekļi veicina sabiedrības izpratni par Latviju kā tiesisku un nacionālu valsti, stiprina latvisko identitāti, latviešu*

valodas, tai skaitā latgaliešu rakstu valodas un latviešu zīmju valodas, lietojumu, veicina sabiedrības saliedētību uz valsts valodas pamata, popularizē nacionālo kultūru, mākslu un tradīcijas, sekmē to uzturēšanu un izkopšanu, atbalsta demokrātisku patriotismu, padziļina izpratni par tiesiskumu, nacionālajām vērtībām, Latvijas valsts un tās reģionu, latviešu un lībiešu tautu un Latvijas mazākumtautību vēsturi un ikdienu –, un SEPLPL 8. panta trešajā daļā noteikto – *Latvijas Sabiedriskais medijs savu programmu veido kā nacionālo programmu valsts valodā, tai skaitā latgaliešu rakstu valodā, [...] – nav iespējams realizēt vienā atsevišķā LSM satura vienībā, bet gan tikai visā LSM programmu un pakalpojumu kopumā. Turklāt no tā, ka vienā konkrētā LSM televīzijas programmas “LTV1” raidījumā Latgalei un latgaliešu valodai veltītā problemātika nav tikusi atspoguļota pienācīgā mērā vai kvalitātē, nevar pamatoti secināt par attieksmes problēmām pret Latgali un latgaliešu valodu “LTV1” programmā un LSM saturā kopumā.*

- 3) Ombuda kompetencē nav sniegt LSM televīzijas programmu “LTV1” un “LTV7” darbības atbilstību Latviešu vēsturisko zemju likuma 4. panta devītajai daļai.

Saskaņā ar Latviešu vēsturisko zemju likuma 7. pantu šī likuma mērķu sasniegšanas uzraudzību realizē Ministru kabinets. Latviešu vēsturisko zemju likuma 4. panta devītā daļa nosaka, ka valsts veicina latgaliešu valodas kā latviešu valodas paveida un lībiešu valodas lietošanu informatīvajā telpā, it sevišķi sabiedriskajos elektroniskajos plašsaziņas līdzekļos. Jāņem vērā, ka veids, kā valsts var veicināt latgaliešu valodas lietošanu sabiedriskajā medijā, ir ar Sabiedriskā pasūtījuma uzdevumu veidošanu un šo uzdevumu izpildes kontroli, kuru realizē SEPLP.

Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Edmunds Apsalons

vērš uzmanību:

[8] Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds atzinumus sniedz normatīvo aktu definētajās kompetences robežās un izmantojot sabiedrisko mediju redakcionālās vadlīnijas un Rīcības un ētikas kodeksu normas, kas attiecas uz profesionālo ētiku un tās ievērošanu redakcionālajos lēmumos un profesionālajās procedūrās, kas veiktas sabiedrisko mediju satura veidošanas procesā. Nedz normatīvie akti, nedz sabiedrisko mediju redakcionālās vadlīnijas un rīcības un ētikas kodekss nedod ombudam tiesības sniegt iesniegumā minēto apstākļu juridisko izvērtējumu.

Izvērtējot konstatēto, Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Edmunds Apsalons

atzīst:

[9] Ombuds neatzīst, ka Raidījuma vadītājs ar Raidījumā izteikto aicinājumu – *Bet šajā gadījumā*

lūgums runājiēt ar mani latviski! – būtu pārkāpis VSIA “Latvijas Sabiedriskais medijs” Rīcības un ētikas kodeksā noteiktos LSM darbības pamatprincipus – kalpot Latvijas sabiedrības interesēm, veikt savus pienākumus saskaņā ar LSM pamatvērtībām, ievērot visaugstākos žurnālistikas standartus un nav pārkāpis arī VSIA “Latvijas Sabiedriskais medijs” redakcionālās vadlīnijas, jo lūgums tika izteikts cieņpilnā veidā, nenoniecinošā ne latgaliešu valodā runājošo diskusijas dalībnieku, ne latgaliešu valodu.

Ombuds atzīst, ka no izteiktajai frāzei sekojošā situācijas saasinājuma publiskajā telpā Raidījuma vadītājs varēja izvairīties, paskaidrojot sava lūguma iemeslus un mērķus.

[10] Ombuds neatzīst, ka LSM/LTV Nolikumā rakstītais būtu pretrunā ar VSIA “Latvijas Sabiedriskais medijs” Redakcionālo vadlīniju 2.8. apakšpunktā *Valodas lietojums* noteikto, kā tas ir izskaidrots šī atzinum sestajā daļā.

Ombuds atzīst, ka LSM/LTV Nolikumā izteiktā prasība – *debates notiek latviešu literārajā valodā* – nav pietiekami pamatota attiecībā uz latgaliešu valodas lietojumu. Ja LSM uzskata, ka šāda prasība ir nepieciešama, tai LSM/LTV Nolikumā būtu jāsniedz argumentācija šādas prasības pamatotībai – norādot uz tās mērķiem.

[11] Ombuds neatzīst iespēju vērtēt *Latvijas Televīzijas darbības un atbildību latgaliešu valodas skanēšanas televīzijas sagatavotajos raidījumos veicināšanai*, un konkrēti:

- LSM televīzijas programmu “LTV1” un “LTV” darbības atbilstību LSM sabiedriskā pasūtījuma 2025. gadam plāna sabiedriskā labuma rādītāja Kultūra noteiktajam uzdevumam – *nodrošināt saturu par Latgales un latgaliešu kultūru, valodu, vēsturi un lomu latviešu nācijas un Latvijas identitātes veidošanā, nodrošināt latgaliešu valodas lietojumu, it īpaši Latgales iedzīvotājiem paredzētā vai Latgales aktualitātes atainojošā saturā* – , jo ombuda kompetence ir vērtēt konkrētas LSM satura vienības, ne programmu un pakalpojumu kopumu;
- LSM televīzijas programmu “LTV1” un “LTV” darbības atbilstību SEPLP 3. panta sestajai daļai un 8. panta trešajai daļai, jo tajā izteiktās prasības attiecas uz LSM programmu un pakalpojumu kopumu;
- LSM televīzijas programmu “LTV1” un “LTV” darbības atbilstību Valsts valodas likuma 3. panta ceturtajai daļai un Latviešu vēsturisko zemju likuma 4. panta devītajai daļai, jo šāds vērtējums pārsniedz ombuda kompetenci;

- LSM televīzijas programmu “LTV1” un “LTV” darbības atbilstību Latviešu vēsturisko zemju likuma 4. panta devītajai daļai, jo šajā daļā ir izteikts valsts pienākums veicināt latgaliešu valodas lietojumu informatīvajā telpā, it sevišķi sabiedriskajos elektroniskajos plašsaziņas līdzekļos, kas realizējams ar sabiedriskā pasūtījuma uzdevumu formulēšanu.

Izvērtējot atzīto, Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Edmunds Apsalons

iesaka:

[12] LSM valdei un SEPLP pilnvērtīgi izmantot Sabiedriski konsultatīvā foruma sniegtās iespējas, lai nodrošinātu plašāku sabiedrības iesaisti sabiedriskā pasūtījuma izstrādē un izvērtēšanā. Plānojot nākamā perioda uzdevumus latgaliešu valodas lietojuma paplašināšanai LSM un satura par Latgali, latgaliešu kultūru un valodu nodrošināšanai, kā arī izvērtējot iepriekšējā periodā paveikto, pulcēt forumā lielāku Latgales reģiona pārstāvju, t.sk. nevalstisko organizāciju skaitu, lai kopīgi veidotu pilnvērtīgāku stratēģiju latgaliešu valodas reprezentācijai LSM saturā.

[13] Pārdomāt LSM/LTV Nolikumā noteiktās prasības par latviešu literārās valodas kā vienīgā latviešu valodas paveida lietojuma lietderīgumu LSM veidotajās priekšvēlēšanu diskusijās, ciktāl šī prasība skar latgaliešu valodas ierobežojumus. Gatavojoties 15. Saeimas vēlēšanām, izvērtēt iespējas priekšvēlēšanu diskusijās, kas skar Latgales reģionu un tematiku, ļaut diskusijas dalībniekiem pēc izvēles lietot abus latviešu valodas paveidus.

[14] Ņemot vērā, ka auditorijas medijpratības būtisku daļu veido tās izpratne par medija rīcību, katru reizi, tiklīdz rodas aizdomas, ka auditorija varētu medija rīcību nesaprast vai pārprast, aktuāli sniegt īsu skaidrojumu tai, lai viennozīmīgi būtu saprotams, gan tas – *ko* medijs dara, gan arī tas – *kāpēc* (cēlonis) un *kādēļ* (mērķis) tas to dara, kā arī tas – *kāpēc* medijs to dara tieši tā – *kā* tas to dara. Uzticēšanās medijam veidojas no izpratnes par tā rīcības motīviem.

Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas

līdzekļu ombuds

(paraksts)*

Edmunds Apsalons

*DOKUMENTS PARAKSTĪTS AR DROŠU ELEKTRONISKO PARAKSTU UN SATUR
LAIKA ZĪMOGU